

УДК 343.352 (477)

[https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-1\(1\)-107-117](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-1(1)-107-117)

Ортинський Володимир Львович, директор, Навчально-науковий Інститут права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка», доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України, 79005, м. Львів, вул. Князя Романа 1-3, тел.: +38 (032) 258-30-92, <https://orcid.org/0000-0002-1624-2173>

Воловець Світлана Ігорівна, студентка, Навчально-науковий Інститут права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка», м. Львів, вул. Князя Романа 1-3, тел.: +38 (097) 119-25-75, <https://orcid.org/0009-0002-0262-2324>

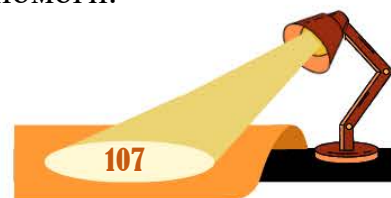
ПРАВНИЧИЙ ФЕНОМЕН ЖІНОЧОГО ЛІДЕРСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ

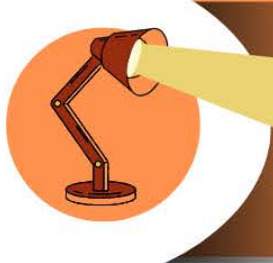
Анотація. Війна негативно та індивідуалізовано впливає на осіб різної статі. Тим не менше, сприймати жінок винятково як жертв насильства – не варто. Вторгнення в Україну ще більше посилює емансипаційну тенденцію, яка має наслідком фундаментальне переосмислення маскуліності та фемінності. Українські жінки впоралися з викликами війни, взявши на себе роль дипломаток, які заповнили прогалини в роботі міжнародних організацій з надання допомоги для вирішення гуманітарних криз; опікунів тих, кого нелегко евакуювати через вік, інвалідність чи хворобу; волонтерок, які транспортують бронезилети, збирають кошти для армії та військових госпіталів; журналісток, що відправляючись в зону бойових дій, ризикують своїм життям для висвітлення правди у медіа просторі; медичкинь, які врятували не одне життя. Українські жінки перебувають на передовій і активно служать українському народу. Тисячі інших жінок відіграють вирішальну роль в організації та реалізації соціальних послуг, беручи «на себе» відповідальність за розподіл ресурсів і забезпечення того, щоб економіка держави не була спустошена.

Українські жінки постають перед проблемами психологічного та соціального характеру, особливо – правничої незахищеності.

Після вторгнення, зафіксовані десятки фактів згвалтування жінок, зокрема, і на очах у членів їхніх сімей. Це умисна тактика, щоб розірвати «нитки» української родини, зламати дух жінок і вселити відчуття безнадії та відчаю.

Проживаючи у районах активних бойових дій, жінки не мають доступу до лікарських препаратів, медичної, соціальної, правничої допомоги.

Наслідками війни є сексуальне насильство і, відповідно, посилення маргіналізації жінок. Жахливе поводження з мирним населенням з боку російських військових, включало тортури та вбивства, також зґвалтування. Причини поширеності правопорушень проти статевої свободи та недоторканності особи під час війни - пов'язані із бажанням заподіяти довготривалі страждання та приниження «ворога», яким є цивільне населення.

Ключові слова: доступ жінок до правосуддя, психолого – правнича допомога, гендерне насильство, гендерна рівність, гендерний паритет, насильство та експлуатація, опір.

Ortynskyi Volodymyr Lvovich, Director, Educational and Scientific Institute of Law, Psychology and Innovative Education of the National University «Lviv Polytechnic», Doctor of Law, Professor, Honored Lawyer of Ukraine, 79005, Lviv, str. Lviv, str. Knyazya Romana 1-3, phone: +38 (032) 258-30-92, <https://orcid.org/0000-0002-1624-2173>

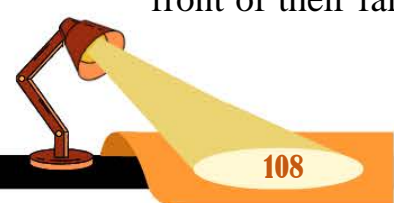
Volovets Svitlana Ihorivna, student, Educational and Scientific Institute of Law, Psychology and Innovative Education of the Lviv Polytechnic National University, Lviv, str. Knyazya Romana 1-3, phone: +38 (097) 119-25-75, <https://orcid.org/0009-0002-0262-2324>

LEGAL PHENOMENON OF WOMEN'S LEADERSHIP IN THE CONDITIONS OF WAR

Abstract. War has a negative and individualized impact on people of all genders. Nevertheless, women should not be perceived exclusively as victims of violence. The invasion of Ukraine has further strengthened the emancipatory trend, which has led to a fundamental rethinking of masculinity and femininity. Ukrainian women have coped with the challenges of war by taking on the role of diplomats, filling in the gaps in the work of international aid organizations to address humanitarian crises; caregivers of those who cannot easily be evacuated due to age, disability, or illness; volunteers who transport bulletproof vests and raise funds for the army and military hospitals; journalists who go to the war zone and risk their lives to cover the truth in the media; and doctors who have saved many lives. Ukrainian women are on the front lines and actively serve the Ukrainian people. Thousands of other women play a crucial role in the organization and implementation of social services, taking on the responsibility of allocating resources and ensuring that the state's economy is not devastated.

Ukrainian women face psychological and social problems, especially legal insecurity.

Since the invasion, dozens of cases of rape have been reported, including in front of their family members. This is a deliberate tactic to break the «threads» of

the Ukrainian family, to break the spirit of women and instill a sense of hopelessness and despair.

Living in the areas of active hostilities, women do not have access to medicines, medical, social, and legal assistance.

The consequences of the war are sexual violence and, accordingly, increased marginalization of women. The horrific treatment of civilians by the Russian military included torture and murder, as well as rape. The reasons for the prevalence of offenses against sexual freedom and inviolability of the person during the war are related to the desire to cause long-term suffering and humiliation to the «enemy», which is the civilian population.

Keywords: women's access to justice, psychological and legal aid, gender-based violence, gender equality, gender parity, violence and exploitation, resistance.

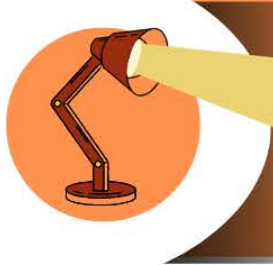
Постановка проблеми. Війна стала випробуванням для кожного українця, але особливо вразливою групою під час неї є українські жінки. Саме вони виявилися незламними «стовпами» національного опору та відданості. Проте, за героїзмом приховується низка психолого – правових, економічних проблем, які необхідно вирішити, про які варто дискутувати.

Українські жінки, що стали волонтерами на передовій, медсестрами у військових шпиталях, та матерями, чий звичний життєвий устрій зазнав форматування під тиском військових подій. Зростаюче навантаження на «жіночі плечі», відчутне не лише у формі фізичної втоми, але й у виді психологічного напруження. Вони зіштовхуються із стресом, тривогою та психологічним травматизмом, внаслідок постійної загрози для своїх близьких та самих себе. Втрати та страждання стають невід'ємною частиною їхнього життя, проте, вони продовжують боротися.

Таким чином, важливо висвітлити не лише героїчні вчинки українських жінок під час війни, але й їхні реальні переживання, які потребують уваги та підтримки. Відсутність такої підтримки, першочергово – правничої, матеріальної, психологічної, може призвести до відчутних наслідків як для них особисто, так і для українського суспільства в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальнотеоретичні основи проблем та перспектив висвітлення подвигів, та становища українських жінок на війні досліджувалися у працях М. Байдак «Жінка в умовах війни у світлі повсякденних практик (на матеріалах Галичини 1914–1921 р.)», «Чи були жінки на війні? Деякі приклади з американської історіографії про місце статі у світових військових конфліктах», М. Кірюхіна, О. Хом'як «Історичні подвиги жінок із України у війнах», Т. Марценюк «Невидимий батальйон»: участь жінок у військових діях в АТО», Т. Орлова «Війни ХХ століття і українське жіноцтво у дзеркалі історіографії», О. Червякова «Рівність прав чоловіків та жінок на військовій службі в Україні: виклики воєнного часу», Т. Катриченко

М. Климик «Бранки: аналіз свідчень жінок, звільнених з російського полону», О. Потіха «Зміна стереотипів щодо жінок в українській армії», Ю. Скібіцька «Жінки на війні. Проблеми бійчинь ЗСУ після повномасштабного вторгнення», О. Уварова проєкт «Доступ жінок до правосуддя в Україні».

Мета статті – спроба дослідити окремі негативні впливи стану війни у державі на жінок, їх психолого – емоційну вразливість та, до певної міри, правову, соціальну незахищеність, зазіхання на життя, здоров'я, недоторканність зі сторони агресора.

Виклад основного матеріалу. Два роки повномасштабної війни росії в Україні забрали десятки тисяч життів, спричинили незліченні руйнування, змусили мільйони переселенців шукати новий дім, спустошили економіку, травмували покоління та розірвали сім'ї і громади.

14,6 млн осіб, або 40 відсотків нинішнього населення України потребує гуманітарної допомоги [1]. Верховний комісар ООН з прав людини зафіксував 30,457 втрат серед мирного населення в Україні: 10,582 убитих і 19,875 поранених [2]. З початку російського повномасштабного вторгнення було вбито приблизно 3238 жінок і дівчат, 4872 – поранено [3].

Неможливо передати вплив війни в Україні прописом і цифрами. Війна різним чином вплинула на жінок в Україні, поглибивши існуючі гендерні розриви щодо доступу до ресурсів і безпеки. Організація «ООН-Жінки» та Глобальна група ООН з реагування на кризу щодо війни в Україні, дослідили вплив війни на різке зростання цін на продукти харчування. Дефіцит їжі також збільшив гендерний розрив у відсутності продовольчої безпеки, оскільки, жінки часто змушені скорочувати споживання їжі, щоб забезпечити інших членів сім'ї. Коли їжі не вистачає через війну та кризу, жінки споживають менше, зберігаючи їжу для дітей, літніх і хворих людей, поранених.

Недосконалість в роботі соціальних служб, включно з медичною допомогою, посилюють шкоду для жінок, оскільки вони все більше зазнають дискомфорту та частіше зіштовхуються з проблемами здоров'я та загрозами своїй безпеці, але від них однозначно очікується, що вони будуть забезпечувати свої сім'ї та піклуватися про них. Труднощі з доступом до належних ресурсів особливо вплинули на жінок у селах та невеликих містечках. Вони не можуть послідовно, логістично проводити сільськогосподарські роботи, але докладають максимум зусиль, щоб підтримати внутрішньо переміщених осіб, підкреслюючи своє співчуття та відданість турботі про інших. Домашні обов'язки щодо догляду, підготовки та забезпечення, також збільшуються за рахунок їх фізичного та психічного здоров'я та благополуччя.

Доглядаючи за дітьми та проживаючи в районах активних бойових дій, жінки не мають доступу до основних ліків, медичної допомоги та коштів для покупки продуктів та дитячого харчування. Зокрема, зафіксовано 1570 нападів росіянами на медичні заклади, в яких 454 768 людей лікуються в середньому

щомісячно [1]. Якщо цих майбутніх матерів продовжуватимуть позбавляти важливих послуг з охорони здоров'я, материнства, вони будуть змушені народжувати у важких умовах, піддаючи небезпеці своє життя та життя своєї дитини. Це може негативно вплинути не лише на їхнє фізичне здоров'я, а й на психічне благополуччя. Дійсно, стрес війни та обмежений доступ до медичної допомоги, разом можуть перевантажити здатність жінок справлятися з цим, що призведе до збільшення кількості ускладнень вагітності, передчасних пологів і мертвонароджень.

Жінки в Україні зіштовхуються зі зростаючими труднощами в доступі до безпеки, правосуддя, соціальних послуг, послуг психічного, сексуального та репродуктивного здоров'я, працевлаштування тощо. 72% зареєстрованих безробітних – жінки [4].

У свою чергу, мільйони українських жінок, які вирішили шукати притулку за кордоном, тепер мають важкий обов'язок убезпечити себе та своїх дітей, та задовольнити свої матеріальні потреби. 6,4 мільйона біженців покинули державу, серед них жінки та діти становлять 90%. Жінки становлять 60% з 3,6 мільйонів внутрішньо переміщених осіб [1].

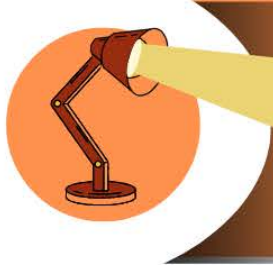
Окрім складних завдань, пов'язаних із поїздками через зону бойових дій і створенням домашнього затишку в іншій державі, ці жінки змушені піклуватися про культурні потреби своїх дітей. Це означає, що жінки продовжуватимуть спілкуватися рідною мовою з дітьми, навіть якщо вони отримують або вдосконалять іншомовні навички, які дозволять їм функціонувати в місцях притулку. Це також передбачає збереження національних традицій, ідентичності, збереження зв'язків з родинами, громадами, а також формування та підтримку зв'язків з іншими українцями, як у діаспорі, так і в Україні

Історично склалося так, що війна безпосередньо пов'язана зі збільшенням рівня гендерного насильства та експлуатації жінок. Це насильство може приймати форму примусових шлюбів через крайню бідність і погані умови життя внаслідок конфлікту, сексуальні зв'язки за матеріальні блага та інші способи виживання, торгівлю людьми, зґвалтування та умисні вбивства. Дослідження, проведене Фондом народонаселення ООН (UNFPA) у 2019 році, презентувало, що 75% українських жінок повідомили, що стали жертвами насильства з 15 років, а кожна третя зазнала фізичного сексуального насильства [5].

російські військові свідомо вчиняють зґвалтування як тактику, щоб розбити українські родини та підірвати моральний дух. Вони будуть гвалтувати жінок після втрати їхніх чоловіків і на очах у членів їхніх родин. Ці випадки сексуального насильства часто є груповими зґвалтуваннями.

У травні 2022 року Віка, 42-річна жителька сільської місцевості під Києвом, разом зі своєю 44-річною сусідкою Наталею, сміливо поділилися зі

Sky News своїми особистими розповідями про сексуальне насильство, вчинене російськими солдатами під час бойових дій. 9 березня 2022 року, коли російські війська захопили контроль над їхнім селом, обох жінок окупанти силою вивели з домівок у покинутий будинок. Там Віка розповіла, що її «кілька разів згвалтував» один солдат. Він бездушно наказав їй «не відволікати його і просто виконувати свою роботу», попередивши, що її вб'ють, якщо вона буде чинити опір. Згодом Віка почувалася дегуманізованою, позбавленою своєї ідентичності жінки та матері, і натомість, до неї ставилися «як до повії». Наталя розповіла, як її «гвалтували...приблизно годину й- півтора», і коли поліція допитала про її очевидну відсутність опору, вона гостро пояснила: «Але як я могла чинити опір, коли солдат сказав, якщо ти хочеш, щоб твій син був у безпеці, тоді роби те, що я скажу» [6]. Незважаючи на травму, і Віка, і Наталя вирішили висловитися, сподіваючись надихнути інших тих, хто вижив, шукати справедливості. Мужність, яку продемонстрували ці жінки, підкреслює нагальну потребу притягнути до відповідальності винних у сексуальному насильстві російських бойовиків.

З 1 лютого 2024 року, Моніторингова місія ООН з прав людини, задокументувала 220 випадків сексуального насильства пов'язаного з війною, а прокуратура в Україні зафіксувала 270 таких випадків [1]. У реальності, цифри є набагато більшими, оскільки у стані війни, важко повідомити про згвалтування та звернутися до суду. Зазначимо, що на окупованих росіянами територіях, жінки, які вижили, змушені продовжувати жити в тих самих місцях, що й їхні нападники протягом тривалого періоду часу, де вони піддаються більшому ризику бути повторно згвалтованими.

Надзвичайно болючою є тема жінок в полоні... Асоціативний спогад про час у в'язниці – скрип, схожий на відчинені двері камери – викликає у жінок, які пережили місяці і роки полону, сльози та жах самотності. Вони згадують про холод, відсутність їжі, вербальні образи, приниження, побої та постійні катування.

Опинившись вдома – одні чимдуж пригортаються до дітей, яких не бачили місяцями, інші діляться пошепки переживаннями, окремі впадають у депресивний стан, стан самотності.

Щонайменше 126 українок перебуває в російському полоні – такі дані оприлюднили у Міністерстві з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України. 80 з них – цивільні, 46 – військові [7].

Кожна колишня полонянка адаптується по-своєму, але всі вони мали стосунок з наслідками різуче нелюдського поводження у різних в'язницях російської федерації. Всі, кому пощастило повернутися додому, проходять курси реабілітації на Заході України або в іноземних державах, щоб розпочати лікування травм, як фізичних, так і психологічних, емоційних, отриманих в неволі.

Багатьом нещодавно звільненим українським військовополоненим, радять не обговорювати публічно жорстоке поводження з ними, оскільки, це може вплинути на становище людей, які досі залишаються в неволі. Багато хто не розповідає правду про пережиті жахи, тому що це морально важко. Тим не менш, як жінки, так і чоловіки, прагнуть, щоб їхні історії були почуті, що б суспільство усвідомило усю трагічність часу.

Модель знущання з військовополонених не є результатом кількох російських солдатів-ізгоїв, це ціла система садизму, який відверто нехтує Женевськими конвенціями, що вимагають гуманного поводження з полоненими. Це система терору, яка немає моральних правил.

Людмила Гусейнова провела в полоні 3 роки й 13 днів, розповідає, що найменше 80% людей, котрі пройшли полон, вони були або тим, або іншим чином під цим сексуальним насильством. Майже всіх роздягають. Майже всіх дівчат оглядають саме чоловіки. Майже всіх вони торкаються. Під цілодобовим наглядом, відеоспостереженням, саме перед чоловіками перебуває жінка, котра має роздягатися, переодягатися, робить якісь природні для людини речі, саме під відеонаглядом чоловіків [8].

Мар'яна Мамонова, українська військова лікарка, яка на момент затримання була вагітна, півроку перебувала в полоні російської армії. За словами Мамонової, російські солдати сказали їй, що вона народить «нациста-бандерівця» і що дитині краще буде виховуватись у російській родині. На щастя, висвітлення її справи в ЗМІ призвело до її звільнення на дев'ятому місяці вагітності.

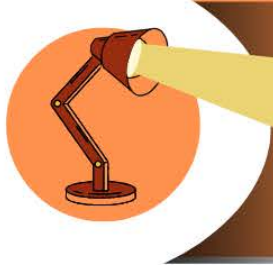
На прохання описати своє ув'язнення, жінки-військовослужбовці повідомляють про систематичні порушення росією Женевської конвенції про поводження з військовополоненими, зокрема, тортури, психологічне насильство, відмову в наданні медичної допомоги, відсутність їжі та води.

Багато хто стверджує, що в російських в'язницях їм не тільки відмовляють у засобах гігієни, але часто взагалі відмовляють у можливості помитися. Затримані українки повідомляють, що їх під час допитів катували, голили та змушували роздягатися. Деякі зазнали сексуального насильства з боку російських солдатів.

2 квітня 2022 року Ірина Верещук, міністр з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України, опублікувала на своїй сторінці у Facebook фото визволених з російського полону українських військовослужбовиць. Усі 15 жінок були з поголеними головами. Звичайно, це полегшення бачити наших бійчинь живими вдома, але, водночас, вони пережили гендерне насильство. Це жорстоке посягання на тілесну цілісність та інтимність жінок через культурно – естетичну важливість наявності волосся для них. Волосся тісно пов'язане з жіночністю, жіночим самоприйняттям та гідністю.

Вікторія Обідіна зрозуміла, що вона в російській в'язниці, лише тоді, коли з її обличчя зняли пов'язку. Потім двоє слідчих середнього віку наказали

27-річній українській фельдшерці роздягнутися, щоб сфотографувати її. Це прямий прояв примусового сексуального приниження, яке є порушенням ст. 13 Женевської конвенції про поводження з військовополоненими, відповідно до якої, полонені «повинні бути завжди захищені, особливо від актів насильства або залякування, а також проти образ цівкавості публіки» [9].

російські військові захопили Вікторію в руїнах її рідного Маріуполя 5 травня. Разом із десятками інших медиків і поранених бійців, вона переховувалася від обстрілів росіян у бункері заводу «Азовсталь», який став фортецею для українських захисників і захисниць в місті. Затримання Обідіної розлучило її з 4-річною донькою Алісою, яка згодом була евакуйована до Польщі. Мати і донька не спілкувалися одна з одною півроку. До того часу Обідіну тричі переводили з однієї установи в іншу. Це пряме порушення ст. 33, 71, 76 Женевської конвенції, в яких зазначається, що всім полоненим повинна надаватися можливість листування з рідними [9]. Жінкам не давали можливості ані телефонувати рідним, ані писати їм. У таку ж ситуацію потрапила медикиня Маріупольського шпиталю Олена Кривцова, яку захопили у полон 12 квітня, однак її рідні отримали від неї листа лише наприкінці серпня.

Вікторія Обідіна зараз одужує та проходить реабілітацію для того, щоб її малолітня донька знову не відчула всіх жахів війни, щоб її мама завжди була поруч. Камера, в якій утримувалася Вікторія, була настільки наповнена, що їм доводилося по черзі лягати, щоб подрімати. У задушливу літню спеку вони допомагали одна одній дихати крізь крихітні дірки віконниць на вікнах. Через фізичні нестатки та психологічну травму, за словами Обідіної, у неї півроку не було менструації. Лікарі, які займаються її реабілітацією, допомагають їй знову навчитися спати.

Навіть коли ми відчуваємо шок, обурення та жалість до становища цих жінок, ми також повинні знати про те, як вони чинили та продовжують чинити опір російським загарбникам. Багато жінок, які вирішили залишитися вдома та зіткнутися з небезпекою, робили це через почуття відповідальності перед іншими.

Незважаючи на спустошення та насильство, жінки відіграють ключову роль, піклуючись про сім'ї та осіб похилого віку, долаючи тисячі кілометрів, щоб забезпечити дітям безпечне місце, і невтомно працюючи під обстрілами як медикині, медичні сестри, вчителі, доглядальниці та соціальні працівниці. Їхня непохитна сміливість, стійкість і рішучість стали джерелом сили для мільйонів співгромадян по всій Україні.

З'являється все більше повідомлень про жіночі ініціативи в громадах щодо обміну продуктами, організації патрулів для спостереження за безпекою та забезпечення того, щоб кожен мав доступ до місця для притулку. Жінки беруть участь у публічних проявах непокори перед російськими солдатами, а

також збирають та передають цінні дані про позиції та можливості російських військ. Коли вчиняються злочини, жінки також є в авангарді зусиль зі збору, фіксації та перевірки доказів, щоб у майбутньому можна було переслідувати воєнних злочинців.

Жінки так само відіграють ключову роль у захисті сімей, які тимчасово переселяються із зони бойових дій. Опираючись на досвід своєї діяльності в мирний час, саме жіночі організації змогли доволі швидко скоригувати свою роботу, визначити потреби жінок під час війни та надати їм підтримку і допомогу.

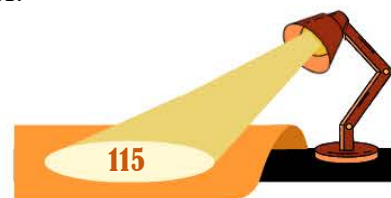
Серед безпрецедентних викликів війни, жінки стали основою підтримки економіки України. Зараз кожен другий бізнес у державі заснований жінкою. Лише у 2023 році українки очолили створення понад 10 тисяч нових компаній, товариств. Окрім того, понад 62 000 жінок проходять військову службу, у тому числі 43 479 на дійсній контрактній службі та понад 5 000 на передовій. Жінки та очолювані ними організації, відіграють значну роль у наданні гуманітарної допомоги, волонтерстві, підтримці своїх громад [10].

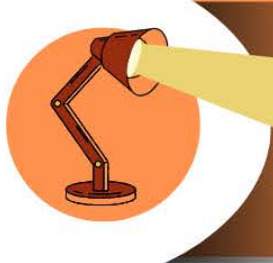
Вражаючими прикладами такої діяльності є, зокрема, програма швидкого реагування на нагальні проблеми жінок, яку розпочав Український Жіночий Фонд, підтримка внутрішньо переміщених осіб, яку надає організація «Жіночі перспективи» у Львові, діяльність Жіночого Ветеранського Руху, що розгорнув штаб швидкого реагування на підтримку як військовослужбовець, так і цивільних жінок під час війни, психологічна підтримка жінок, яку надає хаб «Розірви коло» [11].

Однією із специфічних форм підтримки українських військових, яка стала особливо асоціюватися з жінками, є виготовлення маскувальних сіток. Як і збір, і доставка інших продуктів для військових, ця практика розпочалася ще у 2014 році та посилилася з початку вторгнення росії в лютому. Стало звичним для груп жінок у громаді збиратися разом, щоб нарізати тканини та вплітати смужки на рибальську сітку зигзагоподібними візерунками перед тим, як відправити їх на передову.

Спільний досвід здійснення чогось практичного для підтримки військових, допомагає зміцнити зв'язки між громадянським суспільством в Україні та сприяти почуттю єдності та спільної мети – саме тих нематеріальних сил, які об'єднують суспільство під час надзвичайних, кризових станів і які необхідні для того, щоб надати українцям рішучості протистояти та давати відсіч.

Висновки. Українські жінки переборюють стан страху за життя своїх близьких та самих себе. Участь у волонтерських та гуманітарних акціях, допомога пораненим, а також ведення сімейного господарства акумулюють значну кількість енергії та часу. Навпаки, ризики сексуального насильства є інструментом військового тиску та зневаги до жіночої гідності.

У подоланні цих проблем, надзвичайно важливою є не лише індивідуальна підтримка, але й системні заходи зі сторони уряду та громадських організацій. Тільки спільними зусиллями можливо створити умови для того, щоб українські жінки відчували себе сильними, захищеними та гідними у будь-яких умовах надзвичайних станів.

Тягар російсько-української війни, який українські жінки «взяли на свої плечі», не зламав їхнього духу. Навпаки, вони виявилися ще міцнішими, ніж будь-коли, готовими боротися за Вітчизну. Відданість та самопожертва – це найяскравіший приклад того, як любов до Батьківщини перетворює звичайних людей у справжніх борців за свободу та справедливість.

Література:

1. Sitrep: UNAIDS response to the crisis in Ukraine. UNAIDS. URL: https://www.unaids.org/sites/default/files/media_asset/Ukraine-SitRep.pdf (дата звернення: 27.02.2024).

2. Ukraine: Türk deplores horrific human cost as Russia's full-scale invasion enters third year. Office of the high commissioner for human rights. URL: <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2024/02/ukraine-turk-deplores-horrific-human-cost-russias-full-scale-invasion-enters> (дата звернення: 27.02.2024).

3. Over 8 million women and girls in Ukraine will need humanitarian assistance in 2024. UN Women – Ukraine. URL: <https://ukraine.unwomen.org/en/stories/pres-reliz/2024/02/u-2024-rotsi-ponad-8-milyoniv-zhinok-ta-divchat-v-ukrayini-potrebuvatymut-humanitarnoyi-dopomohy> (дата звернення: 27.02.2024).

4. Державний центр зайнятості: під час війни ринок праці зазнав значних змін. Державний центр зайнятості. URL: <https://www.dcz.gov.ua/publikaciya/derzhavnyu-centr-zaupyatosti-pid-chas-viyny-rynok-praci-zaznav-znachnyh-zmin> (дата звернення: 27.02.2024).

5. Gender & War: The Unequal Burden Of War On Ukrainian Women – International Relations Review. International Relations Review. URL: <https://www.irreview.org/articles/2023/10/6/gender-amp-war-the-unequal-burden-of-war-on-ukrainian-women> (дата звернення: 27.02.2024).

6. Deborah Haynes, Ukrainian women open up about their rape ordeal and say Russian soldiers should 'be punished', Sky News. 2022. URL: <https://news.sky.com/story/ukrainian-women-reveal-their-rape-ordeal-and-say-russian-soldiers-should-be-punished-12613584> (дата звернення: 27.02.2024).

7. Коропецька Анастасія. «Вони не вважають тебе за людину». Історії жінок, які пережили російський полон. Українська правда. Життя. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2023/07/18/255383/> (дата звернення: 27.02.2024).

8. Бадюк О. «Стоїш гола з мішком на голові, а вони торкаються тебе»: що переживають жінки у полоні та в окупації. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/novynu-pryazuvannya-seksualni-zlochynu-pid-chas-viyny-svidchennya-zhinok-film-okupovani/32774001.html> (дата звернення: 27.02.2024).

9. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими: Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 12.08.1949 р. : станом на 8 лют. 2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text (дата звернення: 27.02.2024).

10. Понад половина нових ФОПів в Україні відкрито жінками у 2023 році: які регіони лідирують. Visit Ukraine - Rules of safe visit to ukraine. URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/2932/ponad-polovina-novix-fopiv-v-ukraini-vidkrito-zinkami-u-2023-roci-yaki-regioni-lidiruyut> (дата звернення: 27.02.2024).

11. Дробович І. Лідерство українських жінок: на війні та після перемоги України. Українська правда. 2022. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2022/04/21/248335/> (дата звернення: 27.02.2024).

References:

- 1.UNAIDS. (2024). Sytuatsiynyi zvit: vidpovid YuNEIDS na kryzu v Ukraini. [Sitrep: UNAIDS response to the crisis in Ukraine]. [www.unaids.org](https://www.unaids.org/sites/default/files/media_asset/Ukraine-SitRep.pdf). Retrieved from https://www.unaids.org/sites/default/files/media_asset/Ukraine-SitRep.pdf [in English].
- 2.Office of the high commissioner for human rights. (2024). Ukraina: Tiurk shkoduie pro zhakhlyvi liudski vtraty, oskilky povnomashtabne vtorhnennia Rosii vstupaie v tretii rik [Ukraine: Türk deplores horrific human cost as Russias full-scale invasion enters third year]. www.ohchr.org. Retrieved from <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2024/02/ukraine-turk-deplores-horrific-human-cost-russias-full-scale-invasion-enters> [in English].
- 3.UN Women – Ukraine. (2024). Ponad 8 milioniv zhinok i divchat v Ukraini potrebuvatymut humanitarnoi dopomohy u 2024 rotsi [Over 8 million women and girls in Ukraine will need humanitarian assistance in 2024]. ukraine.unwomen.org. Retrieved from <https://ukraine.unwomen.org/en/stories/pres-reliz/2024/02/u-2024-rotsi-ponad-8-milyoniv-zhinok-ta-divchat-v-ukrayini-potrebuvatymut-humanitarnoyi-dopomohy> [in English].
- 4.Derzhavnyi tsentr zainiatosti. (2023). Pid chas viiny rynek pratsi zaznav znachnykh zmin [During the war, the labor market underwent significant changes]. www.dcz.gov.ua. Retrieved from: <https://www.dcz.gov.ua/publikaciya/derzhavnyy-centr-zaynyatosti-pid-chas-viiny-rynek-praci-zaznav-znachnyh-zmin> [in Ukrainian].
- 5.International Relations Review. (2023). Hender i viina: nerivnyi tiahar viiny na ukrainskykh zhinkakh [Gender & War: The Unequal Burden Of War On Ukrainian Women]. www.irreview.org. Retrieved from <https://www.irreview.org/articles/2023/10/6/gender-amp-war-the-unequal-burden-of-war-on-ukrainian-women> [in English].
- 6.Debora Kheins. (2022). Ukrainski zhinky vidkryto rozpovidaiut pro svoi vyprobuvannia cherez zgvaltuvannia ta kazhut, shcho rosiiski soldaty maiut buty pokarani [Ukrainian women open up about their rape ordeal and say Russian soldiers should be punished]. news.sky.com. Retrieved from <https://news.sky.com/story/ukrainian-women-reveal-their-rape-ordeal-and-say-russian-soldiers-should-be-punished-12613584> [in English].
- 7.Anastasiia Koropetska. (2023). «Vony ne vvazhaiut tebe za liudynu». Istorii zhinok, yaki perezhly rosiiskyi polon. ["They don't think you're human." Stories of women who survived Russian captivity]. *Ukrainska pravda. Zhyttia*. Retrieved from <https://life.pravda.com.ua/society/2023/07/18/255383/> [in Ukrainian].
- 8.Olena Badiuk. (2024). «Stoish hola z mishkom na holovi, a vony torkaiutsia tebe»: shcho perezhvaiut zhinky u poloni ta v okupatsii ["You stand naked with a bag on your head, and they touch you": what women in captivity and occupation experience]. *Radio Svoboda*. Retrieved from <https://www.radiosvoboda.org/a/novyny-pryazuvannya-seksualni-zlochyny-pid-chas-viiny-svidchennya-zhinok-film-okupovani/32774001.html> [in Ukrainian].
- 9.Zhenevska konventsiiia pro povodzhennia z viiskovopolonenyemy (12.08.1949) [Geneva Convention relative to the Treatment of Prisoners of War]. *Konventsiiia Orh. Obiedn*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text [in Ukrainian].
- 10.Visit Ukraine - Rules of safe visit to ukraine. (2023). Ponad polovyna novykh FOPiv v Ukraïni vidkryto zhinkamy u 2023 rotsi: yaki rehiony lidyruut. [More than half of new FOPs in Ukraine were opened by women in 2023: which regions are leading the way]. visitukraine.today. Retrieved from <https://visitukraine.today/uk/blog/2932/ponad-polovina-novix-fopiv-v-ukraini-vidkryto-zinkami-u-2023-roci-yaki-regioni-lidiruyut> [in Ukrainian].
- 11.Iryna Drobovykh.(2022). Liderstvo Ukrainskykh zhinok: na viini ta pislia peremohy Ukrainy. [Leadership of Ukrainian women: during the war and after the victory of Ukraine]. *Ukrainska Pravda*. Retrieved from <https://life.pravda.com.ua/columns/2022/04/21/248335/> [in Ukrainian].

